

การพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางเลือก : กรณีศึกษาการนำกระบวนการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทเชิงบังคับมาใช้ในประเทศไทย

นางสาวเปรมมิศา หงษ์เรืองงาม
นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการ
สำนักงานกิจการยุติธรรม

■ 1. ความเป็นมาของเรื่องข้อเสนอ

ตามที่พระราชบัญญัติสถาบันอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2550 ซึ่งเสนอโดยกระทรวงยุติธรรมมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2550 ส่งผลให้สำนักงานกิจการยุติธรรม ซึ่งได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในการขับเคลื่อนการจัดตั้งสถาบันอนุญาโตตุลาการเพื่อให้สามารถดำเนินการได้ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ที่มุ่งประสงค์ให้มีการพัฒนาองค์กรที่ทำหน้าที่ระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolution :ADR) ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกับรูปแบบขององค์กรที่ทำหน้าที่ระงับข้อพิพาทในนานาอารยประเทศ ปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในแบบสากลสามารถดำเนินการได้ในหลายรูปแบบด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการเจรจาต่อรอง (Negotiation) การไกล่เกลี่ย (Mediation) การประเมินคดีโดยผู้เชี่ยวชาญ (Case Assessment) หรือการอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) ดังนั้น บทบาทหน้าที่สำคัญประการหนึ่งในการขับเคลื่อนการจัดตั้งสถาบันอนุญาโตตุลาการภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้สถาบันอนุญาโตตุลาการเป็นทางเลือกที่มีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือในการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยมุ่งหวังการลดปริมาณคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาล ปลดเปลื้องภาระของผู้พิพากษา รวมถึงเจ้าหน้าที่

ที่มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายอันจะนำมาซึ่งประโยชน์โดยตรงต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบและลดภาระค่าใช้จ่ายของรัฐที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ การระงับข้อพิพาททางเลือกยังมีประโยชน์อย่างมากต่อคู่พิพาท เพราะเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทที่คู่พิพาทสามารถควบคุมกระบวนการได้เอง และยังเป็นวิธีการที่มีความรวดเร็ว ประหยัดค่าใช้จ่าย และช่วยรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างคู่พิพาทในระยะยาว

อย่างไรก็ตาม แม้กระบวนการระงับข้อพิพาทจะเริ่มเป็นที่รู้จักแพร่หลาย แต่จากการค้นคว้า การศึกษาวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่า สาเหตุสำคัญของการทำงานที่ประชาชนไม่นิยมใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาจากหลายปัจจัย เช่น การไม่เข้าใจขั้นตอนหรือกระบวนการของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ประชาชนไม่เชื่อมั่นต่อการบังคับใช้และผลจากคำตัดสินปัญหาทาง ระเบียบ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก หรือการสนับสนุนจากทนายความ ผู้ซึ่งเป็นเหมือนประตูด่านสำคัญที่จะนำคู่ความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางเลือก ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นกับหลายประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา หรือประเทศในภูมิภาคยุโรป ส่งผลให้อัตราการใช้การระงับข้อพิพาททางเลือกอยู่ในระดับต่ำกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้น แนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรม

ทางเลือกเชิงบังคับ (Mandatory Alternative Dispute Resolution) จึงได้มีการพัฒนาขึ้นเพื่อสนับสนุนให้มีการใช้การระงับข้อพิพาททางเลือกมากขึ้น รวมทั้งเพื่อขจัดปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการใช้การระงับข้อพิพาททางเลือกในรูปแบบต่าง ๆ

ด้วยเหตุดังกล่าว การศึกษาการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเชิงบังคับที่ใช้อยู่ในต่างประเทศมาเป็นกรณีศึกษาสำหรับประเทศไทยเพื่อสนับสนุนให้มีการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกมากยิ่งขึ้น จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจสำหรับผู้เขียนในฐานะที่ได้รับมอบหมายการเตรียมการจัดตั้งสถาบันอนุญาโตตุลาการซึ่งมีภารกิจในการให้บริการด้านการระงับข้อพิพาททางเลือก ผู้เขียนจึงขอเสนอบทความเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางเลือก กรณีศึกษาการนำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เชิงบังคับมาใช้ในประเทศไทย ทั้งนี้ ด้วยเห็นว่าการไกล่เกลี่ยเป็นวิธีการระงับข้อพิพาท โดยอาศัยบุคคลที่มีความเป็นกลาง มีความรู้ ประสบการณ์ รวมถึงมีทักษะในการระงับข้อพิพาท ซึ่งคู่ความสามารถเลือกบุคคลที่ตนเองไว้วางใจและเห็นว่าเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องเกี่ยวกับข้อพิพาทของตนมาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ ประกอบกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นวิธีการที่สามารถดำเนินการได้ง่ายกว่า การอนุญาโตตุลาการซึ่งอยู่บนพื้นฐานของกฎหมาย ผู้เขียนจึงมุ่งเน้นศึกษา

ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีการนำแนวคิดเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับมาใช้ในหลายมลรัฐและได้รับการยอมรับ ทั้งนี้ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของการนำแนวคิดในการบังคับให้ประชาชนเข้าสู่ระบบการระงับข้อพิพาททางเลือก ข้อดี ข้อเสีย และประโยชน์อย่างรอบด้าน รวมทั้งแนวทางและข้อเสนอแนะในการนำระบบการไกล่เกลี่ยเชิงบังคับที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทยเพื่อประโยชน์ต่อการสนับสนุนให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ มิใช่เพื่อจุดมุ่งหมายหลักในการลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล แต่การบังคับให้คู่ความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางเลือกก็เพื่อผลประโยชน์สูงสุดแก่คู่ความในการบรรลุข้อตกลงที่เกิดจากความต้องการและความพึงพอใจร่วมกัน

■ 2. บทวิเคราะห์ภาพรวมของระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศไทย

ประเทศไทยมีการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาตั้งแต่ พ.ศ. 2477 ดังจะเห็นได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2477 แก้ไขปรับปรุงจนถึงปัจจุบัน ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 19, มาตรา 20 และมาตรา 20 ทวิ ให้อำนาจศาลในการ

ให้คู่ความตกลงหรือประนีประนอมยอมความกันไม่ว่าการพิจารณาคดีจะดำเนินไปแล้วเพียงใด แต่การประนีประนอมยอมความภายใต้มาตรานี้ก็ไม่นับเป็นที่นิยมในปี พ.ศ. 2530 ศาลยุติธรรมได้ริเริ่มสนับสนุนให้มีการนำกระบวนการระงับข้อพิพาทมาใช้อย่างจริงจัง โดยการจัดตั้งสถาบันอนุญาโตตุลาการเพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมการระงับข้อพิพาททางเลือก โดยวิธีการอนุญาโตตุลาการและการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่การอนุญาโตตุลาการและการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็ยังไม่เป็นที่นิยม จนกระทั่ง พ.ศ. 2540 ศาลยุติธรรมได้สนับสนุนและกระตุ้นให้เกิดการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกมากขึ้นเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทั่วถึง โดยการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สนับสนุนและให้ความรู้แก่ประชาชนในการใช้กระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกในภูมิภาคต่าง ๆ ปัจจุบัน การให้บริการด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของไทย นอกเหนือจากจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและข้อบังคับของศาลยุติธรรมแล้ว ยังมีกฎหมายพิเศษต่าง ๆ ที่เปิดโอกาสให้คู่ความได้มีโอกาสไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกันก่อนที่จะได้นำคดีขึ้นสู่ศาล ได้แก่ พระราชบัญญัติ จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ที่เปิดโอกาสให้คู่ความในคดีครอบครัวได้มีโอกาสไกล่เกลี่ย ประนีประนอมกันไม่ว่าคดีจะได้

ดำเนินไปถึงขั้นใดแล้วก็ตามเพื่อคำนึงถึงประโยชน์สุขแห่งการอยู่ร่วมกัน พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 ที่ให้ศาลแรงงานใกล้เคียงให้คู่ความได้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกัน โดยให้ถือว่าคดีแรงงานมีลักษณะพิเศษอันควรระงับลงได้ด้วยความเข้าใจอันดีต่อกัน เพื่อที่นายจ้างและลูกจ้างจะได้มีความสัมพันธ์ที่ดีกันต่อไป นอกจากนี้ กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยังมีการดำเนินการอยู่ตามองค์กรต่าง ๆ มากมาย ได้แก่ ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ หอการค้าแห่งประเทศไทย เป็นต้น

จากอดีตถึงปัจจุบัน แม้จะได้มีความพยายามในการสนับสนุนให้เกิดการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกโดยหวังว่าเป็นกระบวนการที่ช่วยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล แต่ปรากฏว่า สถิติการนำคดีแพ่งและพาณิชย์ขึ้นสู่ศาลยังคงมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยในปี พ.ศ. 2540 มีสถิติคดีที่ขึ้นสู่ศาลแพ่งและพาณิชย์จำนวนมากกว่า 800,000 คดี¹ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคดีที่ขึ้นสู่ศาลจังหวัด และเป็นคดีที่สามารถนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาบังคับใช้ได้ เช่น คดีที่เกี่ยวกับผู้บริโภค เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาแนวคิดและหลักเกณฑ์การนำกระบวนการ

ยุติธรรมทางเลือกมาบังคับใช้ จึงน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางเลือกและเพิ่มจำนวนการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกในอนาคต

■ 3. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับในประเทศสหรัฐอเมริกา (Mandatory Mediation in the United States)

หลักการสำคัญ ซึ่งเป็นหัวใจของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในระดับสากล คือ ความสมัครใจของคู่ความในการนำข้อพิพาทหรือคดีความของตนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางเลือกประเภทต่าง ๆ โดยคู่ความสามารถที่จะออกจากกระบวนการได้ไม่ว่าในขั้นใดหรือด้วยเหตุผลใด และไม่คำนึงถึงว่ากระบวนการจะได้ดำเนินการไปถึงขั้นใดแล้ว รวมทั้ง คู่ความสามารถปฏิเสธที่จะยอมรับหรือปฏิบัติตามผลหรือคำตัดสินที่ได้กระบวนการนั้น ๆ หากคู่ความพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์กับข้อพิพาทของตนและสามารถกลับไปใช้สิทธิในการนำคดีขึ้นสู่ศาลต่อไปได้ ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเชิง

¹ สถิติคดีที่ขึ้นสู่การพิจารณาคดีของศาลที่วราชอาณาจักร พ.ศ. 2554 สำนักงานศาลยุติธรรม ข้อมูลจาก <http://www.oppb.coj.go.th/> เข้าถึงเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2555

บังคับ กล่าวคือ กระบวนการยุติธรรมทางเลือกเชิงบังคับเป็นกระบวนการที่บังคับให้คู่พิพาทต้องนำข้อพิพาทของตนเข้ามาสู่กระบวนการระงับข้อพิพาทก่อน อย่างไรก็ตาม อำนาจในการที่จะยอมรับหรือปฏิเสธผลหรือคำตัดสินที่ได้จากกระบวนการยุติธรรมทางเลือกยังคงเป็นของคู่พิพาทรวมทั้ง ปฏิเสธที่จะยอมรับหรือปฏิบัติตามผลหรือคำตัดสินที่ได้กระบวนการนั้น ๆ เช่นเดียวกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือกแบบปกติ กระบวนการยุติธรรมทางเลือกเชิงบังคับจึงเป็นเพียงกระบวนการที่บังคับคู่ความเข้าสู่กระบวนการมากกว่าจะเป็นความสมัครใจของคู่ความ ทั้งนี้ เพราะผลของการตัดสินใจในการระงับข้อพิพาทยังคงเป็นของคู่ความ โดยที่ไม่มีกฎหมายหรือศาลใดจะมาบังคับให้คู่ความต้องยอมรับผลของข้อตกลงที่คู่ความไม่สมัครใจได้

3.1 หลักการพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเชิงบังคับในประเทศสหรัฐอเมริกา

แนวความคิดของการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเชิงบังคับมาใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกาเกิดขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าว ศาลในมลรัฐต่าง ๆ ประสบปัญหาเกี่ยวกับคดีความที่มีอยู่มากมาย ในขณะที่ทรัพยากรต่าง ๆ ของศาลมีอยู่อย่างจำกัด ไม่ว่าจะเป็นจำนวน

ผู้พิพากษา สถานที่ในการพิพากษาคดี อีกทั้งคดีที่ค้างค้ำอยู่ที่ศาลจำนวนมาก ส่งผลให้คู่ความมีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น ทั้งค่าทนายความ ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง สิ้นเปลืองเวลา ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบธุรกิจของคู่ความและระบบเศรษฐกิจโดยรวม แนวความคิดในการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเชิงบังคับมาใช้จึงเกิดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าว นอกจากนี้ การนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกยังมีประโยชน์ทางอ้อมต่อคดีบางประเภท ซึ่งหากใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะเกิดประโยชน์แก่คู่ความมากกว่าการนำคดีขึ้นสู่ศาล

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับจะกระทำได้โดยบทบัญญัติของกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับของศาลหรืออาจทำได้โดยข้อตกลงระหว่างคู่กรณี โดยการกำหนดในขั้นตอนการทำสัญญาว่า หากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่างคู่สัญญาให้มีการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทระหว่างคู่สัญญาก่อนที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาล ในปัจจุบัน มลรัฐต่าง ๆ ของประเทศสหรัฐอเมริกาได้ออกกฎหมายบังคับให้คู่ความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางเลือกก่อน หากไม่สามารถตกลงกันได้ จึงค่อยนำคดีขึ้นสู่ศาล² และประเภทคดีที่ถูกกำหนดให้มีการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยเชิงบังคับมากที่สุด ได้แก่ คดีที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว

² ได้แก่ รัฐ Minnesota, รัฐ Delaware, รัฐ New York เป็นต้น

และมรดก คดีเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของแพทย์ คดีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประชาชนและคดีที่เกี่ยวข้องกับผู้บริโภค อย่างไรก็ตาม นักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายด้านกระบวนการยุติธรรมก็ได้เสนอหลักเกณฑ์ทั่วไปเพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้เกี่ยวข้องในการกำหนดให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับเพื่อให้กระบวนการดังกล่าวตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3.2 ข้อควรพิจารณาในการกำหนดให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับ

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับในประเทศสหรัฐอเมริกา จะกระทำได้ดีก็ต่อเมื่อกำหนดไว้ในกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของศาลแล้ว ซึ่งก่อนที่ผู้วางนโยบายหรือผู้เกี่ยวข้องจะเสนอหรือกำหนดให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับ มีข้อควรพิจารณาที่สำคัญ ดังนี้

3.2.1 ประเภทของคดีหรือข้อพิพาท

การจะบังคับให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยนั้น สิ่งที่ต้องพิจารณาดังถึงเป็นลำดับแรก คือ ประเภทของคดี โดยปกติแล้ว ข้อพิพาทส่วนใหญ่ของคู่ความมักอยู่บนพื้นฐานของความขัดแย้งทางผลประโยชน์และการถูกละเมิดสิทธิ นักไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะใช้ทักษะ ความรู้และประสบการณ์ของตนหาข้อสรุปที่สามารถตอบสนองความต้องการของคู่ความได้ หรือแม้แต่คู่ความที่มีข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิ นักไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถ

พัฒนาหรือสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการเคารพสิทธิซึ่งกันและกันหรือหาแนวทางที่มีความประนีประนอมร่วมกันระหว่างคู่ความที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องสิทธิที่แตกต่างกันมากให้มาอยู่ในระดับที่สามารถตกลงกันได้ ทั้งนี้ เพราะโดยพื้นฐานของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคือการสร้างข้อตกลงหรือทางออกที่มีประสิทธิภาพที่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงและสร้างทางเลือกที่ตอบสนองผลประโยชน์ร่วมกันของคู่ความทั้งสองฝ่าย ดังนั้น การเลือกใช้วิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อข้อพิพาทในลักษณะที่เป็นความขัดแย้งทางผลประโยชน์และคู่พิพาทมีความจำเป็นหรือมีความต้องการที่จะติดต่อธุรกิจกันอีกในเพื่อผลประโยชน์ระยะยาวในการทำธุรกิจร่วมกันในอนาคต แต่หากเป็นความขัดแย้งทางผลประโยชน์ที่คู่ความไม่มีความสัมพันธ์ทางธุรกิจหรือความจำเป็นที่ต้องติดต่อกันอีกในอนาคต การบังคับให้คู่ความเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยเชิงบังคับอาจจะไม่เหมาะสมและไม่ประสบความสำเร็จ สำหรับข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิ กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทย่อมดีกว่ากระบวนการพิจารณาคดีในศาล เพราะ นักไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จะพยายามหาแนวทางหรือกระบวนการเพื่อฟื้นฟูหรือให้ความรู้คู่พิพาทเกี่ยวกับสิทธิของคู่ความทั้งสอง ซึ่งแตกต่างจากกระบวนการของศาล

3.2.2 ความแตกต่างทางสถานะ และอำนาจของคู่ความ

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับจะมีประโยชน์อย่างมาก หากเป็นเป็นกลไกที่ช่วยให้คู่ความฝ่ายที่อ่อนแอ สามารถต่อสู้กับคู่ความฝ่ายที่แข็งแกร่งกว่าได้ในระดับเดียวกัน ความอ่อนแอของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งนี้ หมายถึง ความอ่อนแอกว่าในทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ มีฐานะยากจนกว่า หรือไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้เท่ากับคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ในคดีหรือข้อพิพาทที่คู่ความมีความแตกต่างกันมาก และหากสามารถบังคับให้คู่ความเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับได้ นักไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถช่วยให้คู่ความฝ่ายที่อ่อนแอกว่าเข้าถึงข้อมูลได้มากขึ้นโดยการให้คำปรึกษา หรือให้ความช่วยเหลือคู่ความฝ่ายที่มีฐานะด้อยกว่าโดยการหาแหล่งเงินช่วยเหลือมาช่วยให้คู่ความทั้งสองสามารถตกลงกันได้ในการไกล่เกลี่ย ตัวอย่างเช่น ในคดีจำนองที่นาระหว่างธนาคารและชาวนา หากคดีนี้ ได้เข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ย นักไกล่เกลี่ยสามารถหาข้อสรุปหรือข้อตกลงที่ประนีประนอมแก่ทั้งสองฝ่ายได้ โดยไม่ต้องนำคดีขึ้นสู่ศาล ซึ่งในกระบวนการพิจารณานั้น ธนาคารย่อมมีความสามารถในการเข้าถึงข้อมูล การจ้างทนายความที่มีความรู้ ความสามารถ และสามารถคาดการณ์สถานการณ์ หรือผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้นในคดีได้ และเอาชนะชาวนาในคดีนี้ได้ในที่สุด นอกเหนือจากความแตกต่าง

ในการเข้าถึงข้อมูลและความแตกต่างด้านทุนทรัพย์ระหว่างคู่ความ ที่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถช่วยคู่ความฝ่ายที่อ่อนแอกว่าได้ กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ยังช่วยประเมินสถานการณ์ ความเป็นไปได้ของการแพ้หรือชนะในคดีหรือข้อพิพาทของคู่ความได้ล่วงหน้า นอกจากนี้ การบังคับให้คู่ความเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ยังช่วยให้คู่ความได้มีโอกาสพบปะกับผู้เชี่ยวชาญที่เป็นคนกลาง ซึ่งนักไกล่เกลี่ยสามารถจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญมาให้คำปรึกษา ระหว่างกระบวนการไกล่เกลี่ยได้ นอกจากนี้ การบังคับให้คู่ความเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยยังช่วยให้คู่ความมีโอกาสได้สื่อสารกันก่อน ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อคู่ความในการปรับความเข้าใจและอาจนำไปสู่ข้อตกลงที่เกิดความยินยอมของทั้งฝ่ายก็ได้

3.2.3 ความลับสนและขาดความ เข้าใจต่อกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ความลับสนและขาดความเข้าใจต่อกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของคู่ความและทนายความ อาจเป็นสาเหตุสำคัญของการทำให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่เป็นที่นิยม ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากประชาชนไม่มีความเข้าใจและไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การบังคับให้คู่ความเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะเป็นวิธีการที่ทำให้ความรู้ ความเข้าใจ และให้คู่ความทำความรู้จักกับวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยตนเอง นอกจากนี้ ยังช่วยให้

คู่ความที่ไม่แน่ใจหรือลังเลว่าจะเข้าสู่กระบวนการหรือไม่ ได้มีโอกาสเข้ามาสู่กระบวนการ และทำลายอคติที่ว่า การเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยแสดงถึงความอ่อนแอของคุณความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ไม่สามารถจะชนะในการต่อสู้ทางคดีได้

3.2.4 ความขัดแย้งทางผลประโยชน์ของทนายความ

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ทนายความจะพยายามหลีกเลี่ยงหรือนำมาให้คู่ความเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ทั้งนี้ มิใช่เพราะทนายความไม่มีความรู้ ความเข้าใจ หรือประสบการณ์เกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยนั้น แต่เนื่องมาจากผลประโยชน์ของทนายความเอง แม้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของคุณความก็ตาม ทั้งนี้ หากทนายความแนะนำให้คู่ความนำคดีหรือข้อพิพาทของตนเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จะทำให้ทนายความขาดรายได้จากการให้คำปรึกษาหรือว่าความในคดีนั้น ๆ ดังนั้น การบังคับให้คู่ความเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยจะทำให้ทนายความไม่สามารถปฏิเสธกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้

3.3 ข้อดีและข้อเสียของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับ

ประโยชน์ประการแรกของการบังคับให้คู่ความเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อาจเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้

คู่ความเห็นความสำคัญและเข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกได้มากขึ้น ทั้งนี้ เมื่อคู่ความเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยแล้ว นักไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ได้ผ่านการฝึกฝนมาอย่างดีจะไม่ปล่อยโอกาสที่จะทำให้คู่ความเข้าใจถึงกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและช่วยทำให้การเจรจาหว่านคู่ความสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันในการระงับข้อพิพาทได้ประการที่สอง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับที่กำหนดให้คู่ความซึ่งมีอคติ กับกระบวนการไกล่เกลี่ยได้เข้าร่วมในกระบวนการและสามารถระงับข้อพิพาทนั้น ด้วยวิธีการไกล่เกลี่ย และนอกจากจะเป็นการทำให้คู่ความได้มีโอกาสในการระงับข้อพิพาทที่มีต่อกันแล้ว ในทางกลับกัน ยังช่วยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลด้วย ประการที่สาม การบังคับให้คู่ความเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ยังช่วยแก้ปัญหาความเข้าใจผิดที่มีต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ โดยเฉพาะการที่คุณความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมองว่า การเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยเป็นสัญญาณที่แสดงถึงความกลัวที่จะเสียเปรียบในการดำเนินคดี นอกจากนี้ การบังคับให้คู่ความเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยยังเป็นการเพิ่มโอกาสให้ผู้มีอคติได้เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทางเลือกและทำคุณเคยกับกระบวนการ ซึ่งจากการสอบถามคู่ความที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับ คู่ความได้รับประโยชน์

จากการประหัตทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย
อย่างไรก็ตาม แม้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
เชิงบังคับจะมีประโยชน์ในหลายด้าน แต่ก็
ไม่อาจปฏิเสธได้ว่ามีข้อกั่วงวลบางประการ
ทั้งในด้านกฎหมายและเชิงนโยบายในการนำ
การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับมาใช้ได้

นักนโยบายและนักวิชาการด้าน
ยุติธรรมบางส่วนได้ให้ข้อสังเกตในหลาย ๆ
ประการ กล่าวคือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิง
บังคับเป็นการละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญ
ของกลุ่มหรือไม่ และการจำกัดเสรีภาพใด
ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมจำเป็น
ต้องมีการอธิบายถึงเหตุผลและ ความจำเป็น
ในเรื่องนั้นโดยละเอียด นอกจากนี้ ยังเห็นว่า
การกำหนดให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อน
ที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาลเป็นการแทรกแซงต่อการ
เข้าถึงกระบวนการพิจารณาซึ่งขัดต่อหลัก
due process อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษา
จำนวนมาก ได้กล่าวในประเด็นนี้ว่า การ
ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับไม่เป็นการขัด
ต่อหลัก due process ถ้าการบังคับเข้าสู่
กระบวนการนั้น ไม่ผูกพันและไม่ก่อให้เกิดอุปสรรค
ต่อกระบวนการพิจารณาและไม่สร้างความ
กีดกันในกรระงับข้อพิพาทนั้น กล่าวคือ
การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น ต้องไม่เป็น
กระบวนการที่ทำให้เกิดค่าใช้จ่ายและเกิดความ
ล่าช้า หรือมีการเปิดเผยข้อมูลในกระบวนการ
ไกล่เกลี่ยต่อศาลหรือต่อสาธารณชน หลัก
due process ทำให้เกิดขึ้นได้ด้วยการประกัน

หลักการรักษาความลับของกลุ่มความ มีการ
แจ้งให้คู่ความเข้าใจถึงกระบวนการไกล่เกลี่ย
อย่างชัดเจน และเปิดโอกาสให้คู่ความมี
โอกาสที่จะปฏิเสธข้อตกลงที่ได้จากการ
ไกล่เกลี่ยนั้นและสามารถกลับเข้าสู่กระบวนการ
พิจารณาของศาลได้ นอกจากนี้ การ
ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับยังขัดกับหลักการ
สมัครใจในการเข้าสู่กระบวนการซึ่งเป็น
สาระสำคัญของกระบวนการไกล่เกลี่ย และ
การบังคับเข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอาจนำ
มาสู่ข้อตกลงที่เกิดจากการบังคับได้ นอกจากนี้
นี้ ยังมีข้ออภิปรายในประเด็นต่าง ๆ อีก
ได้แก่ ข้อตกลงที่เกิดจากการไกล่เกลี่ย
ข้อพิพาทแบบไม่เปิดเผยขัดกับหลักการ
เปิดเผยคำพิพากษาของศาลซึ่งแสดงถึง
แบบแผนของกฎหมายและค่านิยมของสังคม
นอกจากนี้ หากการบังคับให้เข้าสู่การ ไกล่เกลี่ย
และไม่สามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันได้
จะถือว่าเป็นการบังคับให้ประชาชนเข้าสู่
กระบวนการยุติธรรมล่าช้าหรือไม่มี ทั้งนี้
หากคู่ความที่ต้องการจะนำคดีขึ้นสู่ศาล
แต่เพียงอย่างเดียวและมีการบังคับให้เข้า
สู่กระบวนการไกล่เกลี่ย คู่ความนี้จะไม่ได้รับ
ประโยชน์อะไรเลยจากการผ่านกระบวนการ
ไกล่เกลี่ยเชิงบังคับ แต่กลับเป็นการทำให้
คู่ความเสียค่าใช้จ่ายและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ต้องเสียเวลาเพิ่มขึ้นในการระงับข้อพิพาท
ทั้งกระบวนการทางเลือกและกระบวนการ
ยุติธรรมปกติ

3.4 ปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับ

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ซึ่งผู้วางนโยบายและผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมที่ต้องการจะนำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับมาใช้จะต้องชั่งน้ำหนักเปรียบเทียบข้อดี ข้อเสีย หรือหาแนวทางที่เหมาะสมมาปรับใช้ให้เข้ากับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริง เพราะนอกจากข้อดี ข้อเสีย ที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้แล้ว การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับยังมีปัญหาและอุปสรรคบางประการที่จำเป็นต้องมีการปรับปรุงเพื่อให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นเหล่านี้

3.4.1 การเข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับโดยสุจริต (Good-Faith Participation)

บทบัญญัติของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับของสหรัฐอเมริกา ไม่ได้กำหนดแนวทางที่ชัดเจนเกี่ยวกับระดับการเข้าร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยของคู่ความในหลาย ๆ รัฐมีความพยายามที่จะกำหนดระดับการเข้าร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยการอธิบายคำว่า “การเข้าร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยโดยสุจริต” แต่ศาลต่าง ๆ ก็ยังไม่มีมาตรฐานในการบังคับในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ การกำหนดให้มีการเข้าร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยโดยสุจริตนั้นมุ่งหมายให้คู่กรณีได้เข้ามาในกระบวนการ

ไกล่เกลี่ยเพื่อปลดปล่อยหรือหาทางออกให้กับข้อพิพาทของตน มิใช่เข้ามาเพื่อประวิงคดีนั้นให้ยืดยาวออกไป และยังเพื่อป้องกันมิให้คู่ความเข้ามาในกระบวนการไกล่เกลี่ยและมีข้อตกลง แต่เจตนาที่แท้จริงไม่ประสงค์จะทำตามข้อตกลงที่มีร่วมกันในกระบวนการไกล่เกลี่ยนั้น

3.4.2 การบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง (Enforceability of Agreements)

ปัญหาของการบังคับข้อตกลงที่เกิดขึ้นในกระบวนการไกล่เกลี่ยเชิงบังคับให้เป็นไปกฎหมายนั้นยังเป็นข้อกั่วงวลของหลาย ๆ ฝ่าย ทั้งนี้ หากไม่สามารถบังคับข้อตกลงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการไกล่เกลี่ยเชิงบังคับแล้วก็ไม่เกิดประโยชน์ในการที่จะบังคับคู่ความเข้าสู่กระบวนการ อย่างไรก็ตาม ต่อข้อกั่วงวลนี้ ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้เสนอว่า ให้ร่างข้อตกลงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับสามารถบังคับได้ตามกฎหมาย ซึ่งแนวทางนี้ ก็มีข้อโต้แย้งว่าขัดกับหลักความสมัครใจของคู่กรณีในการบรรลุข้อตกลงในกระบวนการระงับข้อพิพาท ในขณะที่นักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่ง เสนอให้จัดทำเป็นบันทึกข้อตกลงในการระงับข้อพิพาทเพื่อเป็นพื้นฐานของข้อตกลงที่ผูกพันคู่ความทั้งสองฝ่ายไว้หากมีการนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลในอนาคต และให้ถือเป็นข้อตกลงที่เป็นเอกสารที่สามารถบังคับใช้ได้ภายใต้หลักของสัญญา อีกข้อเสนอหนึ่งที่เกิดขึ้นคือ ให้

นักไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชี้แจงให้คู่ความเข้าใจ ตั้งแต่เริ่มกระบวนการไกล่เกลี่ยว่าข้อตกลงใด ๆ ที่เป็นลายลักษณ์อักษรให้ถือว่าเป็น พยานหลักฐานที่นำมาใช้ได้ในการบวนการ พิจารณาใด ๆ เพื่อให้มีการบังคับไปตาม ข้อตกลงนั้น แต่ข้อเสนอนี้ อาจทำให้คู่ความ ที่เข้าร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยลังเลที่จะ มีส่วนร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ย เนื่องจาก กังวลว่า การเปิดเผยข้อมูลใด ๆ อาจนำมา ซึ่งการผูกมัดคู่ความในการนำคดีขึ้นสู่ศาล ในอนาคตได้

จากผลการศึกษาดังกล่าว แม้ ปัญหาของการที่กระบวนการยุติธรรม ทางเลือกไม่เป็นนิยมนำมาใช้ในประเทศไทยและ ประเทศสหรัฐอเมริกาจะคล้ายคลึงกัน กล่าว คือ ประชาชนอาจไม่มีความรู้ ความเข้าใจ ที่แท้จริงเกี่ยวกับกระบวนการ ปัญหาความ ไม่คุ้นเคยกับวิธีการ หรือเกรงว่าจะไม่ได้รับความ เป็นธรรมจากกระบวนการ แต่ กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับก็มี ทั้งข้อดีและข้อเสีย การนำแนวคิดเรื่องการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับอาจช่วยเพิ่ม จำนวนคดีที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย รวมไปถึงกระบวนการยุติธรรมทางเลือก อื่น ๆ ในขณะที่เดี่ยวก็น่าต้องคำนึงถึงข้อเสียใน ด้านอื่น ๆ ประกอบด้วย การไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทเชิงบังคับต้องไม่เป็นช่องทางที่ คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะนำไปใช้เป็นหนทาง ในการทำให้คดียืดเยื้อออกไป และโดยเฉพาะ อย่างยิ่ง การทำให้คู่ความสามารถบรรลุ

ข้อตกลงกันได้ด้วยใจสุจริตและสามารถ บังคับตามข้อตกลงนั้นได้

■ 4. บทบาท ความคาดหวังและ ทัศนคติในอนาคต

การนำเสนอเรื่องกระบวนการยุติธรรม ทางเลือกเชิงบังคับนี้ ในทางสากลมีความ เห็นแตกต่างกันออกไปในสองทาง คือ กลุ่ม ที่หนึ่ง เห็นว่าเป็นนวัตกรรมหรือเครื่องมือที่ ดีในการสนับสนุนให้คนเข้ามาเรียนรู้ กระบวนการยุติธรรมทางเลือก แม้จะดู เหมือนขัดกับหลักการ “ความสมัครใจ” ซึ่ง ถือเป็นพื้นฐานสำคัญของกระบวนการ ยุติธรรมทางเลือกแล้ว แต่วิธีการนี้ก็ เป็นเพียงวิธีการที่บังคับคู่ความให้เข้ามาสู่ กระบวนการ โดยที่อำนาจในการตัดสินใจที่ จะบรรลุข้อตกลงระหว่างกัน ยังเป็นของคู่ ความอยู่โดยที่ไม่มีผู้ใดจะมาบังคับได้ ใน ขณะที่อีกกลุ่มหนึ่ง เห็นว่า การเข้าสู่ กระบวนการที่ถูกบังคับ อาจทำให้คู่ความ มีอคติหรือใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือก เป็นช่องทางในการประวิงคดีให้ล่าช้าออกไป

ผู้เขียนมีความเห็นว่า การนำแนวคิดเรื่อง กระบวนการยุติธรรมทางเลือกเชิงบังคับมา ใช้ในประเทศไทยนั้น จำเป็นที่จะต้อง พิจารณาถึงสภาพปัญหาหรือสาเหตุของการ ที่กระบวนการยุติธรรมทางเลือกไม่เป็นที่ นิยม โดยในเบื้องต้น อาจทำแบบสอบถาม เพื่อสอบถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและประชาชน

ทั่วไปเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ที่มีอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ผู้เขียนเห็นว่า การนำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับมาใช้ น่าจะมีส่วนสนับสนุนให้ประชาชนได้รู้จักกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการเริ่มด้วยกระบวนการไกล่เกลี่ยก่อน และนอกจากการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับประชาชนแล้ว การพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับในประเทศไทยอาจนำแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับของประเทศสหรัฐอเมริกา บางส่วนมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับประเทศไทยได้ดังนี้

4.1 กระบวนการทางกฎหมาย

4.1.1 เริ่มใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจากคดีที่มีทุนทรัพย์พิพาทไม่มาก แต่เป็นคดีที่เกิดขึ้นบ่อย เช่น คดีเกี่ยวกับผู้บริโภค ไม่ว่าจะเป็คดีเช่าซื้อ คดีหนี้บัตรเครดิต เป็นต้น ซึ่งคดีประเภทนี้เป็นคดีที่ไม่มี ความซับซ้อน และกระบวนการไกล่เกลี่ยจะช่วยให้ผู้บริโภคได้รับการคุ้มครอง การเข้าถึงข้อมูลหรืออำนาจต่อรองที่มีน้อยกว่าผู้ประกอบการต่าง ๆ หรืออาจกำหนดมูลค่าทุนทรัพย์ของคดีที่พิพาทเป็นจำนวนเงินที่ต้องเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ ทั้งนี้ กระบวนการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทเชิงบังคับนี้อาจอยู่ในรูปแบบที่กำหนดโดยกฎหมาย เช่น กำหนดไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคว่า ในกรณีที่เป็คดีเกี่ยวกับผู้บริโภคและผู้ประกอบการ ให้มีการไกล่เกลี่ยก่อนนำ

คดีขึ้นสู่ศาล

4.1.2 กำหนดข้อยกเว้นในกฎหมาย ในกรณีที่คู่ความได้เข้าสู่กระบวนการแล้ว ไม่ประสงค์จะใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยต่อไป โดยคู่กรณีต้องยื่นคำร้องหรือแจ้งความประสงค์พร้อมชี้แจงเหตุผลในการขอยกจากกระบวนการไกล่เกลี่ยเชิงบังคับนั้น โดยศาลหรือผู้มีอำนาจต้องพิจารณาคำร้องดังกล่าวภายในระยะเวลาที่กำหนด (เช่น ภายใน 3 วัน)

4.1.3 กำหนดระยะเวลาของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับที่แน่นอน เช่น กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่ว่าคดีใด ๆ ต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายใน 1 เดือน เป็นต้น

4.1.4 สำหรับกระบวนการบังคับ ให้เป็นไปตามข้อตกลงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการไกล่เกลี่ยนั้นสำหรับประเทศไทย อาจกำหนดให้ข้อตกลงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความที่สามารถมีผลใช้บังคับได้ตามกฎหมาย

4.2 กระบวนการทางนโยบาย

4.2.1 ในระยะเริ่มแรกรัฐบาลควรเป็นผู้สนับสนุนค่าใช้จ่ายให้กับกลไกการระงับ ข้อพิพาททางเลือกเชิงบังคับ เพื่อดึงดูดให้คู่ความเข้าสู่กระบวนการ และลดปัญหาที่ว่า กระบวนการไกล่เกลี่ยเชิงบังคับอาจทำให้คู่ความเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้นกว่าเดิมหากคู่ความไม่สามารถบรรลุข้อตกลงกันได้

กระบวนการไกล่เกลี่ยเชิงบังคับ

4.2.2 รัฐบาลอาจสนับสนุนให้มีการแก้ไขกฎหมายการนับอายุความให้แก่คดีที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยมิให้มีการนับอายุความในระหว่างที่คดีอยู่ในกระบวนการไกล่เกลี่ย ซึ่งจะช่วยลดข้อกังวลของคู่ความในการนับอายุความในคดี

■ 5. ปัญหาและอุปสรรค ความยุ่งยากในการดำเนินการ

สำหรับการนำแนวคิดเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับตามแนวทางที่ประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น จำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงความแตกต่างของสภาพสังคมไทยและสังคมอเมริกันในหลายปัจจัย เช่น วัฒนธรรมในการระงับข้อพิพาทของไทยอิงกับระบบศาลยุติธรรมเป็นระยะเวลาหลายศตวรรษ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทัศนคติการให้ความเชื่อถือต่อระบบศาลซึ่งถือเป็นกระบวนการยุติธรรมหลักมาเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาและการให้ความรู้ ความเข้าใจ โดยเฉพาะกับประชาชนเท่านั้น แต่รวมถึงบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจและทราบถึงกระบวนการยุติธรรมทางเลือก อันจะนำมาซึ่งการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชน และช่วยให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ในระยะ

เริ่มแรก รัฐจำเป็นต้องสนับสนุนค่าใช้จ่ายให้แก่คู่ความที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยเชิงบังคับเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายและสนับสนุนให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการได้โดยไม่มีข้อกังวลเรื่องค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้น

■ ข้อมูลอ้างอิง

Andreas Nelle. **Making Mediation Mandatory: A Proposed Framework.** Journal on Dispute Resolution. Vol. 7:2 1992.

Edward Sherman. **Court Mediated: Alternative Dispute Resolution: What form of Participation Should be Required?** SMU Law Review Vol. 46, 2011 -2111.

Harry T Edwards, **Commentary Alternative Dispute Resolution: Panacea or Anathema?** Harvard Law Review. Vol. 99.

Institute of Developing Economies (IDE-JETRO). **Alternative Dispute Resolution in Thailand.** IDE Asian Law Series No. 19. March 2002.

Roselle L. Wissler. **The Effect of Mandatory Mediation: Empirical Research On The Experience Of Small Claims And Common Pleas Court.** Willamette Law Review. Vol. 33:565 1997.

SorawitLimparangsri. **Alternative Dispute Resolution in ASEAN: A Contemporary Thai Perspective.** ASEAN Law Association.9th Assembly, 14, (2006). (February 17, 2011) <http://asean-lawassociation.org/speechespub-thai.html>

Sorawit Limparangsri and Prachaya Yueprasert, **Arbitration and Mediation in ASEAN: Law and Practice from Thai Prospective**, (March 24, 2011) http://www.aseanlawassociation.org/docs/w4_thai.pdf.

๑๑

รายละเอียดในการส่งบทความวิจัย/บทความวิชาการ เพื่อตีพิมพ์วารสารกระบวนการยุติธรรม

วารสารกระบวนการยุติธรรม จัดทำขึ้นตามพระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2549 ที่กำหนดให้คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ประการหนึ่ง คือ การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรม จัดประชุม สัมมนา ฝึกอบรม หรือเสนอแนะหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรม ดังนั้น สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม ในฐานะฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ซึ่งมีภารกิจหนึ่งคือการเผยแพร่ความรู้ทางด้านวิชาการในกระบวนการยุติธรรม จึงได้จัดทำวารสารกระบวนการยุติธรรมขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลการศึกษาวิจัย ตลอดจนองค์ความรู้ทางด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไปสู่บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน นิสิต นักศึกษา รวมถึงประชาชนผู้สนใจทั่วไป ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ รวมทั้งเป็นเวทีหรือสื่อกลางสำหรับแนะนำและนำเสนอผลงานค้นคว้าวิจัยใหม่ ๆ

หรือความเห็นทางวิชาการ องค์ความรู้ใหม่ด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผ่านบทความทางวิชาการ ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพของนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ บุคลากรผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไป พร้อมกระตุ้นให้เกิดการวิจัย การพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติที่จะสามารถนำไปอ้างอิงประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

หลักเกณฑ์สำหรับผู้สนใจส่งบทความมาลงวารสาร

1. เป็นบทความวิจัยหรือบทความวิชาการทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
2. เป็นบทความที่ไม่เคยได้รับการตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน หรือไม่อยู่ในระหว่างการเสนอขอลงพิมพ์ในวารสาร/สิ่งพิมพ์อื่น หรือหากเคยเผยแพร่ที่อื่นมาก่อนหรืออยู่ระหว่างการเสนอขอลงพิมพ์ในวารสารอื่น ต้องระบุชื่อวารสารหรือหนังสือดังกล่าวและต้องมีการอนุญาตพิมพ์ซ้ำเป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าของบทความแนบมาพร้อม

กับแบบอนุญาตการเผยแพร่ด้วย

3. เนื้อหาต้นฉบับเป็นผลงานที่สรุปแล้ว มีความยาว 10 – 20 หน้า (A4) พิมพ์ด้วย ตัวอักษร Angsana New ขนาด 16 โดย ส่งต้นฉบับพิมพ์ 1 ชุดและแผ่นบันทึกข้อมูล พร้อมเขียนชื่อและเบอร์ติดต่อกลับ

4. ฝ่ายเลขานุการ จะส่งบทความให้ กองบรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา บทความ โดยผู้พิจารณาจะไม่ทราบชื่อ ผู้เขียนบทความ และจะติดต่อผู้เขียนในกรณี มีข้อแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิ Peer Review เพื่อให้ทางผู้เขียนนำไปดำเนินการแก้ไข เมื่อ แก้ไขเสร็จตามที่ Peer Review ประเมินแล้ว ให้ผู้เขียนนำส่งต้นฉบับที่แก้ไขพร้อม file

5. เมื่อบทความได้รับการตีพิมพ์ใน วารสารกระบวนการยุติธรรม ฝ่ายเลขานุการ จะนำส่งวารสารฯให้กับผู้เขียน จำนวน 2 เล่ม

6. ส่งต้นฉบับที่ กองบรรณาธิการ วารสารกระบวนการยุติธรรม : กองงาน คณะกรรมการการยุติธรรมแห่งชาติ สำนักงานกิจการยุติธรรม อาคารรัฐประศาสน ภักดี ชั้น 9 ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ ๙๐ พรรษาฯ ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210 หรือ ncjad.oja@gmail.com

การเสนอต้นฉบับบทความวิชาการ

1. ชื่อเรื่อง (Title) ต้องมีทั้งภาษาไทยและ ภาษาอังกฤษ

2. ชื่อผู้เขียนและสังกัด (Author & by-line) ชื่อ นามสกุล สังกัด/หน่วยงาน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยใช้ เครื่องหมาย * , ** ทำเชิงอรรถท้ายหน้า (footnote) ระบุตำแหน่งทางวิชาการ ชื่อ สถานที่ทำงาน หน่วยงาน หรือสถาบันของผู้เขียนที่เป็นปัจจุบัน

3. บทนำ (Introduction) ให้ข้อมูล และประเด็นสำคัญทางวิชาการ รวมทั้ง วัตถุประสงค์ของเรื่องนั้น

4. แกนหลักของเรื่อง อธิบายโดย ผสมผสานกับข้อวิจารณ์ซึ่งประกอบด้วย ประเด็นย่อยหรือหัวข้อย่อย และข้อเสนอแนะ ที่ก่อให้เกิดแนวคิดใหม่

5. สรุป (Conclusion)

6. การจัดทำเชิงอรรถและบรรณานุกรม (References) โดยใช้วิธีอ้างอิงตามระบบ APA

การเสนอต้นฉบับบทความวิจัย

1. ชื่อเรื่อง (Title) ต้องมีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

2. ชื่อผู้เขียนและสังกัด (Author & by-line) ชื่อ นามสกุล สังกัด/หน่วยงาน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในกรณีที่ เป็นผลงานวิจัยร่วมกันหลายคน ให้เรียงชื่อ ตามลำดับความสำคัญของการมีส่วนร่วม ในงานวิจัยนั้น โดยใช้เครื่องหมาย * , ** ทำเชิงอรรถท้ายหน้า (footnote) ระบุตำแหน่ง ทางวิชาการ ชื่อสถานที่ทำงาน หน่วยงาน หรือสถาบันของผู้เขียนที่เป็นปัจจุบัน

3. บทคัดย่อ (Abstract) ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เป็นเรียงความย่อหน้า เดียวที่มีใจความครบถ้วนสมบูรณ์ มีสาระ โดยสังเขปประกอบด้วย วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัย (Materials and Methods) การวิเคราะห์และสรุปผล (Results Conclusion)

4. บทนำ (Introduction) ให้ข้อมูล และประเด็นสำคัญทางวิชาการรวมทั้ง วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนั้น

5. วิธีดำเนินการวิจัย (Materials and Methods) กล่าวถึงการออกแบบกลุ่ม ตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยเรียงเรียง ตามลำดับขั้นตอน

6. ผลการวิจัย (Result) รายงานและ อธิบายผลที่สำคัญที่เป็นจริง มีตารางหรือ ภาพประกอบตามความจำเป็นและเหมาะสม ซึ่งเนื้อหาส่วนนี้ควรมีสัดส่วนร้อยละ 50 ของบทความ

7. สรุปและอภิปรายผล (Discussion) นำประเด็นที่สำคัญของผลการวิจัยมาศึกษา อธิบาย วิเคราะห์ตามลำดับการเสนอว่า เหมือนหรือแตกต่างจากผลการศึกษาของ ผู้อื่นอย่างไร โดยมีหลักฐานอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ การนำผลมาประยุกต์ใช้ รวมทั้งข้อเสนอแนะ ที่ได้จากการวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับ การวิจัยในครั้งต่อไป

8. การจัดทำเชิงอรรถและบรรณานุกรม (References) อ้างอิงโดยใช้ระบบ APA

9. หากมีเชิงอรรถอธิบายเนื้อหาใน เนื้อเรื่อง ให้ใช้ระบบเชิงอรรถท้ายเรื่อง (endnote)

10

